

Puhevammaisen tulkit - he ainutkertaisten yksilöllisten kielten taitajat

Minulle tarjoutui mahdollisuus osallistua tammikuussa Suomen Puhevammaisten Tulkkien yhdistyksen järjestämään koulutukseen. Käsittelin siellä viimeaikaista mielenkiinnonkohdettani: nonverbaalisen vuorovaikutuksen tiedostettuja ja tiedostamattomia ulottuvuuksia, universaaleja ilmeitä ja eleitä sekä mikroilmeitä ja mikroeleitä.

Raul Soisalo

Puhevammaisen tulkin ammatti on monella tapaa erityinen. Tuskin olen milloinkaan aiemmin kouluttanut ryhmässä, jossa päivän koulutusteemasta vallitsi valmiiksi näin syvä praktinen ymmärrys. Etenimme käytännöstä teoriaan, eli tulkeilla valmiina ollut käyttötieto jäsennettiin teoreettisiin viitekehyyksiin. Jo taidetut asiat saivat nimet.

Päivän aikana syntynyt dialogi oli kouluttajalle erityisen valaiseva ja merkityksellinen – siis merkittävä oppimiskokemus. Minulla on henkilökohtaisesti itsellenikin (ku-

ten muillakin perheemme jäsenillä) käsitystä puhevammaisen ihmisen monista haasteista tulla ymmärrettyksi tutuissakin ympäristöissä. On käsitystä niistä moninaisista haasteista, joita hän elämässään kohtaa päivittäin. Monella puhevammaisella on muutakin kehityksellistä ja toiminnallista pulmaa: useat ovat vaikeasti vammaisia. Vaikeasti vammaisella voi olla inhimillisesti katsoen hyvin vähäiset käytännön mahdollisuudet tuoda muille ilmi omia ajatuksiaan, tunteuksiaan, mielipiteitään ja toiveitaan.

Jo lähtökohtaisesti useimmat vai-

keasti vammaiset ovat riippuvaisia muiden avusta. Usealla saattaakin olla pitkä liuta erinäisiä kuntoutus- ja hoitopuolen ammattilaisia, avustajia, omaisia tai muita läheisiä, jotka kukin yrittävät parhaansa mukaan olla avuksi ja tehdä vammaisen elämisestä niin siedettävää kuin se inhimillisesti katsoen on mahdollista. Usein juuri he tekevät ylipäänsä elämän mahdolliseksi.

Jos ihminen ei saa ääntänsä kuuluviin – jos hänen ajatuksilleen ei ole tilaa –, ihminen vähentää ja lopulta lopettaa kokonaan senkin kommunikaation, johon hän vielä

kykenisi. Aitoon vuorovaikutukseen tarjoutuu mahdollisuus vain, jos siihen järjestyy aika, paikka ja riittävä tila. Puhevammaisen keskustelukumppanina meidän tulee malttaa kuunnella kaikilla aisteilla. Tämä on tehtävä riittävän huolellisesti niin, ettei kenellekään jää epäselväksi meidän halumme kohdata, kuulla ja ymmärtää. Meidän on maltettava ja oltava sinnikkäitä, jotta varmistamme, että toisella on mahdollisuus ilmaista itseään. Vain näin mahdollistuu tosikohtaaminen ja pääsemme näkemään toisen syvimpiä ajatuksia, tunteita, mielipiteitä ja toiveita.

Puhevammaisen tulkin tehtävä on järjestää tulkittavalle tämä kullekin yksilölle riittävä aika, paikka, mahdollisuus ja tila. Käytännössä tämä ei ole mahdollista heti, vaan se edellyttää ensin riittävän huolellista tutustumista ja yksilöllisen, aidosti välittävän ja lämminhenkisen suhteen solmimista tulkin ja tulkittavan välille. Puhevammaisella voi olla vähänlaisesti kokemuksia tilanteista, joissa olosuhteet ovat olleet kunnossa, niin että hän olisi uskaltanut ottamaan tilaa. Ensin suhteeseen tuleekin syntyä sen tasoinen luottamus, että tulkittava alkaa uskaltaa ottamaan itselleen tätä tilaa – ja sitä kautta antamaan äänensä kuulua.

Käytännössä tämä edellyttää riittävän pitkäkestoista ja säännöllistä, vuorovaikutuksellista tulkittavan ja tulkin yhdessäoloa ilman erillistä tulkkausta vaativaa tehtävää. Tällöin tulkki hyvin tarkkaan katselemalla, kuuntelemalla, tuntemalla, jopa haistamalla ja maistamalla – siis kaikkia mahdollisia aisteja käyttäen – opettelee asiakkaansa, ainutlaatuisen ihmisyksilön, ainutlaatuisen tavan olla suhteessa ja ilmaista itseään. Joku saattaa pystyä vain vaihtamaan katseensa suuntaa, ja tästä tulisi sitten ottaa selvä, mitä kaikkea se milloinkin tarkoittaa. Yksinker-

taisimmillaan kyse on tottumattomalle kuulijalle epäselvältä kuulostavan puheen selventämisestä.

Haluan omana kokemuksenani korostaa, miten tärkeää olisi ymmärtää puhevammaisen tulkin työn ainutlaatuisuus verrattuna muunlaisten tulkkien työhön. Itse asiassa tulkin ammattinimike saattaa jopa johtaa meitä tässä hieman harhaan. Kuuroilla on oma viittomakielensä, mutta ei ole olemassa mitään yleispätevää puhevammaisten kieltä, jota voisi opiskella ja jolla puhevammaiset kommunikoisivat keskenään ja muiden kanssa. Luonnollisesti joillakin on apunaan tukiviittomia, kuvakortteja ja kommunikaattoreita. Käytössä saattaa olla mikä tahansa vaihtoehtoinen kommunikaatiomenetelmä, joka vähäisessäkin määrin voi olla avuksi.

Olisi äärimmäisen tärkeää, että tulkin palveluja tarvitsevilla puhevammaisella olisi pääsääntöisesti yksi ja sama tulkki sekä yksi ja sama varatulkki. Vaikka tulkki olisi miten kokenut tahansa, jos hän ei tunne kyseistä tulkittavaa, puuttuvat onnistumisen olennaisimmat ja tärkeimmät edellytykset: suhde, luottamus sekä yksilöllisen kommunikointityylin ja -kielen ”sanaston” hallinta. Jokainen ihmishuhde on ainutlaatuinen, kahden kauppa. Jokainen ihminen on ainutlaatuinen.

Perinteisesti tulkki on ylimääräinen sivussa pysyvä statisti, joka vain ja ainoastaan tulkkaa kieleen A sen asiasisällön, jonka kuulee kielellä B, ja päinvastoin. Odotusarvona on, että keskustelun osapuolet puhuvat toisilleen ja katsovat toisiaan eivätkä tulkkia. Puhevammaisen tulkkaamisessa voi olla toisinkin. Saattaa olla tarpeen puhua tulkille ensin. Koulutuspäivän aikana sain kuulla, mitä kaikkea muutakin, mitä en tullut ajatelleeksikaan, voi kuulua tällaisen tulkin toimenkuvaan. Voi olla

tarpeen tehdä ensin vaikka mitä, jotta vuorovaikutustilanteelle syntyvät edellytykset. (Tekninen tuki, lämmittely, stailaus, valmentaminen, rauhoittaminen, tukeminen, fyysinen avustaminen, muistuttaminen, puhelimen käyttö ja puhelimenä toimiminen, kukkaron pitely, ”sihteerin” tehtävät, kurinpito, lohduttaminen, kontekstin selvitys ym.)

Spontaanisti reagoin kuulemani toteamalla, että puhevammaisen tulkilla saattaa olla tehtävän kannalta väärä ammattinimike. Mitään valmista ratkaisua minulla ei ollut esittää, mutta ääneen makustelin ammattinimikettä ”henkilökohtainen kommunikaatioassistentti” tai ”yksilöllinen vuorovaikutusavustaja”.

Meillä kotona 5 vuotta täyttävä tyttäreemme opettaa perheelleen päivittäin uusia tapojaan viestiä asioita, käsitteitä, tarpeita, toiveita, pelkoja, odotuksia, tunteita ja tahtotiloja. Kolme vuotta sitten meitä huvitti se, että aina kun minä tulinkin kotiin, hän viittoi: ”Possu.” No, ylipainoa kyllä on, mutta nyt kun hänen viittomansa ovat tarkentuneet (eli puhe on tullut selkeämmäksi), olemme oivaltaneet, ettei hän viittanut ”possua”, vaan hän ikään kuin jokelteli viittomaa ”isä”. Oivalsimme tämän vasta, kun viittoma alkoi tarkentua. Siinänsä lohdullista, etten ollutkaan hänen mielestään possu.

Eläköön vuorovaikutus!

Tällä palstalla instituutin asiantuntijakouluttajat kertovat ajatuksiaan työstä, elämästä ja ihmisestä. Raul Soisalo on kouluttajapsykoterapeutti (VET) ja puhevammaisen kuuron tytön isä, joka on kiinnostunut universaalista ja tiedostamattomasta nonverbaalisesta viestinnästä.